

KS. JÓZEF HOMERSKI

CIERPIĄCY WYBAWCA I OREĐOWNIK

(ANALIZA EGZEGETYCZNO-TEOLOGICZNA
PERYKOPY IZ 52,13-53,12)

Tekst Iz 52,13-53,12 wchodzi w skład tzw. *Pieśni o Słudze Jahwe*. W opinii większości egzegetów stanowią one odrębną część spuścizny Deutero Izajasza¹. Niezależnie od własnych poglądów na takie zagadnienia jak liczba tych pieśni oraz rozgraniczenie ich tekstu wszyscy godzą się, że najbogatszą pieśń o Cierpiącym Słudze Pańskim. Ta czwarta, jak się ją zwykle określa, pieśń, podobnie jak pozostałe, ma swoje własne problemy literackie i teologiczne². Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na wyczerpujące, całościowe ich przedyskutowanie, ale wydaje

¹ W całokształcie problematyki związanej z pieśniami o Słudze Jahwe zaznają: W. Zimmerli. *καὶς θεῶν* TWNT V 644-672; H. H. Rowley. *Knecht Jahwes*. RGG III 1680-1683. Do klasycznych pozycji katolickich na powyższy temat w dalszym ciągu należą prace: J. Fischer, *Wer ist der Ebed in den Perikopen Jes. 42, 1-7; 49, 1-6; 50, 4-9 a; 52, 13-53, 12? Eine exegetische Studie* (ATA 8,5). Münster 1922; J. S. van der Ploeg. *Les chants du Serviteur de Jahvé dans la second partie du livre d'Isaïe*. Paris 1936. Z niekatolickich: S. R. North. *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah. An Historical and Critical Study*. London 1948 (1956²); J. Lindblom. *The Servant Songs in Deutero-Isaiah. A New Attempt to Solve an Old Problem*. Lund 1951. Z prac polskich: J. Archutowski. *Sługa Jahwy w Księdze Izajasza Proroka*. Kraków 1923.

² Szczegółowsze informacje dotyczące czwartej pieśni poza wyżej cytowaną bibliografią można znaleźć w: P. E. Bonnard. *Le second Isaïe. Son disciple et les editeurs. Isaïe 40-66 (EB)*. Paris 1972; H. Lubczyk. *Das Buch Jesaja (Geistliche Schriftlesung 12,2)*. Leipzig 1973; K. Baltzer. *Zur formgeschichtlichen Bestimmung der Texte vom Gottes-Knecht im Deutero Jesaja-Buch*. W: *Probleme biblischer Theologie. Gerhard von Rad zum 70. Geburtstag*. Hrsg. H. W. Wolff. München 1971 s. 27-43; M. Dahood. *Phoenician Elements in Isaiah 52, 13-53, 12*. W: *Near Eastern Studies in Honor of W. F. Albright*. Ed. H. Goedicke. Baltimore 1971 s. 63-73; G. Fohrer. *Stellvertretung und Schuldopfer in Jesaja 52, 13-53, 12 vor dem Hintergrund des Alten Testaments und des Alten Orients*. W: *Das Kreuz Jesu. Theologische Überlegungen*. Göttingen 1969 s. 7-31; D. W. Thomas. *A Consideration of Isaiah LIII in the Light of Recent Textual and Philological Study*. W: *Donum natalicium J. Coppens. Vol. I: De Mari à Qumran*. Gembloux-Paris 1969 s. 119-126.

się, że trzy zagadnienia są szczególnie interesujące i zasługują na osobne omówienia, a mianowicie: układ kompozycyjny czwartej pieśni (I), jej interpretacja teologiczna (II) oraz wpływ na późniejsze teksty natchnione a zwłaszcza ewangeliczny opis męki Jezusowej (III).

I

Czwarta pieśń o Słudze Pańskim w Księdze Deutero Izajasza jest utworem poetyckim. Ale nie najlepiej zachowany tekst budzi pewne wątpliwości i utrudnia dokładną jego analizę metryczną. Rytm jest uroczysty, z przewagą trzech akcentów (3+3), choć nie brak jest wersetów o czterech akcentach (4+4). Pieśń ma formę elegii z przewagą jednak tych cech, które są tylko pieśni tej właściwe. Jej zasadniczy schemat jest dość prosty. Zaczyna się (52,13-15) i kończy (53,11b-12) wypowiedzią prorocką utrzymaną w 1. os. l. poj. Te pierwsze trzy i ostatnie dwa wiersze omawianej pieśni wszyscy komentatorzy zaliczają do kategorii wyroczni. W całości utworu pierwsza wyrocznia pełni funkcję prologu, druga zaś — epilogu.

Tematem części centralnej (53,1-11a) jest cierpienie i śmierć Sługi Pańskiego. Wydaje się, że określenie jej mianem traktatu o aspekcie doktrynalnym jest najbardziej odpowiednie.

Istnieje pewna odmienność poglądów w podziale treściowym owej partii centralnej pieśni. Źródłem tych różnic są dość znaczne odchylenia w jej interpretacji. Zasadnicze pytanie, jakie ciśnie się na usta przy omawianiu czwartej pieśni o Słudze Jahwe, brzmi: kim jest ów cierpiący Sługa Pański? Jest nim Mesjasz, czy sam prorok, czy prorok personifikujący lud Boży na wygnaniu, czy też jest to ktoś inny pełniący funkcję typu (osoba bezimienna albo ktoś ze znanych postaci z historii Izraela np. Mojżesz, Jeremiasz, Jojakin lub tp.)? Ta tzw. interpretacja indywidualna w pewnym stopniu determinuje odpowiedź na inne pytanie: czy autorem pieśni jest sam prorok, czy też jego uczniowie? Tu właśnie mają swe źródło różnice w podziale treści. To samo dotyczy tzw. interpretacji zbiorowej lub indywidualno-zbiorowej czyli „płynnej”³. Toteż

³ Por. A. Penna. *Isaia (GarBib)*. Torino-Roma 1958 s. 385-393; H. Cazelles. *Le roi Yoyakin et le serviteur du Seigneur*. W: *Proceedings of the Fifth World Congress of Jewish Studies 1969*. Vol. 1. Jerusalem 1971 s. 121-125; A. S. Kapelrud. *The Identity of the Suffering Servant*. W: *Near Eastern Studies in Honor of W. F. Albright*. Ed. H. Goedicke. Baltimore 1971 s. 307-314; J. Coppens. *La mission du serviteur de Yahvé et son statut eschatologique*. *ETHL* 48:1972 s. 343-371; J. A. Soggin. *Tod und Auferstehung des leidenden Gottesknechtes Jesaja 53, 8-10*. *ZAW* 87:1975 s. 346-355.

jedni dają podział bardzo prosty (np. H. Lubczyk):

53,1-9 — Sługa Pański — mąż boleści

10-11 — nowa forma życia Sługi Pańskiego — nagroda za cierpienie.

Inni natomiast (np. A. Penna) tekst 53,1-11 dzielą bardziej szczegółowo:

53,1 — wprowadzenie — życie Sługi Pańskiego wprawia w zdumienie.

2-3 — ubóstwo Sługi i pogarda dla jego osoby

4-5 — cierpienia Sługi, jako ofiara ekspiacyjna

6 — wina ludu, za który Sługa podjął się cierpieć

7-8 — ofiara z życia za winy ludu

9 — wzgarda okazana Słudze po jego śmierci

10-11 — zmiana sądu o posłannictwie Sługi Pańskiego.

Na różnorodność opinii w sprawie podziału osnowy czwartej pieśni w dużym stopniu wpływa nie tylko akceptowana przez danyh egzegetów identyfikacja osoby Sługi Pańskiego, ale również nauka jaką w pieśni tej zamknął Prorok-hagiograf. Nie ulega wątpliwości, że pod względem doktrynalnym w całej pieśni najistotniejsze są w. 8-11a. Ale przy ich interpretacji narzucają się bardzo zasadnicze wątpliwości: czy w pieśni tej jest mowa o rzeczywistej śmierci Sługi Pańskiego, jak sądzą większość egzegetów, czy też słowa o ofierze z życia i mogile Sługi Pańskiego należy rozumieć w sensie przenośnym (hiperbola), podobnie, jak to ma miejsce w lamentacjach, gdzie takie motywy jak choroba, więzienie itp. są przyrównywane do śmierci, albo zbliżania się do grobu itp.? Jeszcze namiętniej jest dyskutowana sprawa nagrody Sługi. Czy takie zwroty jak: „[...] zobaczy długowieczne potomstwo [...]” (w. 10), lub: „[...] ujrzy światło [...]” (w. 11a) mówią rzeczywiście o życiu przyszłym i o zmartwychwstaniu, czy też nie? Nic więc dziwnego, że obecnie o formie podziału pieśni poza troską o najbardziej prawdopodobną identyfikację Sługi decyduje również możliwość uchwycenia autentycznej myśli Proroka-hagiografa, który dał tak dramatyczny opis wydarzeń z życia Sługi Bożego. Na podstawie dotychczasowego dorobku egzegetów w tym względzie wydaje się, że najbardziej instruktywny jest następujący układ pieśni:

52,13-15 — wyrocznia — prolog: mówi o wyjątkowym sukcesie życiowym Sługi Pańskiego, a równocześnie zapowiada Jego wielkie poniżenie. Sens tych wydarzeń wprawi wszystkich w zdumienie.

53,1-11a — Opis posłannictwa Sługi Pańskiego

1-3 — Ubóstwo-cierpienie-opuszczenie

4-7 — Cierpienie, jako zastępcza ofiara przebłagalna

8 — Śmierć

9 — Zniesławienie po śmierci

10-11a — Nagroda i wywyższenie

53,11b-12 — wyrocznia — epilog mówi o wielkości posłannictwa Sługi Pańskiego.

II

Pieśń o Cierpiącym Słudze Pańskim poprzedza pełna nadziei zapowiedź rychłego końca niewoli (Iz 52, 1-12), a kończy radość odrodzonej, nowej Jerozolimy, którą potęguje świadomość ogromnej miłości jaką Jahwe darzy swój lud (Iz 54,1-17). W tym niezwykle pogodnym i pełnym namaszczenia kontekście pojawia się zupełnie odmienna w swej treści, ale równie poważna, tchnąca głęboką nadzieją pieśń, której bohaterem jest Sługa Jahwe (52, 13-53,12).

Prolog: 52,13-15:

- 13 Oto się powiedzie mojemu Słudze,
wslawi się⁴, wysunie się na czoło i będzie bardzo wywyższony.
14 Podobnie jak wielu przeraziło się na jego widok⁵
— rzeczywiście oszepecony nie wyglądał na człowieka,
a jego postać nie była podobna do ludzi —
15 tak zdumieją się⁶ liczne narody z jego powodu.
Królowie zamkną swe usta,
bo ujrzą coś, czego im nie opowiadano
i dowiedzą się czego nie słyszeli.

W. 13 — Pieśń rozpoczyna się wyrocznią. Prorok włożył w usta Boga słowa, które są prezentacją Sługi Pańskiego. Podobnie, jak w pieśniach poprzednich, nazywa go swoim sługą ('abdī = mój sługa). Darzy go więc tytułem jakim prorocy określają wielkich posłańców Bożych, a przede wszystkim Mesjasza (np. Ez 34,23; 37,24 itd.). Wiersz mówi o przyszłej wielkości Sługi. Cztery następujące po sobie czasowniki zwracają uwagę, iż Sługa Pański dzięki swym przymiotom będzie umiał przezwyciężyć trudności i zasłuży sobie na wielkie uznanie. Dwa pierwsze akcentują jego przymioty osobiste, a przede wszystkim mądrość (šākal = być mądrym; w formie przyczynowej »hifil«: uwieńczyć swe wysiłki powodzeniem). Dwa zaś następne podkreślają jego wywyższenie, jako wynik osobistych zalet i pracy. W 14-15 — oba te wiersze stanowią jedno zdanie podrzędnie złożone: poboczne, zaczynające się od słowa podobnie jak (ka'āšer) i główne rozpoczynające się od partykuły: tak (kēn). Zdania te dzieli werset mający charakter uwagi Proroka (zdanie wtrącone). Wyraz: *wielu* występujący zaraz na początku (w. 14) w świetle następ-

⁴ Słowa tego (hebr.: jārūm) brakuje w greckim przekładzie LXX.

⁵ TM, LXX oraz tekst IQIs^a mają: na twój (widok) — tekst trudniejszy. Jednakowoż kontekst oraz syryjski przekład Peš, Targum i 2 manuskrypty hebr. sugerują przyjęty przez nas przekład, który również poprawnie oddaje sens wiersza.

⁶ Przekład idzie za LXX i VL (tāmah = zdumiał się). TM (jazzeh = pokropił) nie daje sensu. P. Volz w swoim komentarzu sugeruje wyraz jirgezú (= będą drzeć).

nego wiersza (w. 15) oraz tekstu Iz 49,7 oznacza nie tylko naród wybrany, ale wszystkich ludzi wraz z tymi osobistościami, które ludzi tych reprezentują. Zdanie wtrącone stwierdza, że Sługa Pański będzie znosił tak wielkie cierpienia, iż zniekształcą one jego ludzki wygląd. To właśnie cierpienie wzbudzi u wszystkich ludzi podwójną reakcję: przerażenie (zaanonsowane w zdaniu wtrąconym przerażające cierpienie suponuje z jednej strony przemoc fizyczną a z drugiej niewinność Sługi) i zdumienie (zamknąć usta — Hiob 5,16; Ps 107,42 lub: przyłożyć rękę do ust — Mich 7,16; Hiob 21,5 itd. to gesty ludzi wschodu wyrażające zdumienie i szacunek zarazem). Motywacja, jaką prorok podaje pod koniec wyroczni (w. 15b), nie jest jednoznaczna. Nie bardzo wiadomo czy to poruszenie, jakie los Sługi Pańskiego wywrze na narodach i królach, będzie wyrazem współczucia dla niego, czy też znakiem podziwu dla skutków jakie spowoduje cierpienie Wybrańca Bożego? Tak, czy inaczej, zdaje się nie ulegać wątpliwości, że chodzi tu o zaskoczenie w sensie pozytywnym. Na tym kończy się wyrocznia.

Opis posłannictwa Sługi Pańskiego 53,1-11a.

Ubóstwo-cierpienie-opuszczenie: 53,1-3:

- 1 Któż uwierzy temu cośmy słyszeli?
Na kimże się ramię Jahwe objawiło?
- 2 On wyrósł jak pęd na murze⁷
i jak korzeń z wyschłej ziemi.
Nie miał on wdzięku, ani piękna,
żeby na niego popatrzeć,
ani wyglądu, aby się nam podobał.
- 3 Wzgardzony i opuszczony przez ludzi,
mąż boleści zżyty z cierpieniem.
Jak ktoś przed kim się twarz zakrywa:
wzgardzony (tak, iż) mieliśmy go za nic.

W. 1 — Zaraz na wstępie Prorok stawia dwa pytania retoryczne, w których występuje 1 os. l. mn. Pytania te stanowią dość znaczną trudność egzegetyczną. Na pewno jest mowa o Słudze Pańskim, ale zachodzi pytanie: kto o nim mówi? Czy Prorok mówi od siebie posługując się tzw. pluralis maiestaticus, czy wypowiada się w imieniu swojego narodu? Czy ma na myśli Mesjasza, czy osobę będącą typem Mesjasza? (Gdyby tą osobą był sam prorok, wówczas opis pochodziłby od jego uczniów — tak sądzi między innymi H. Lubczyk). Właśnie odpowiedź

⁷ Lekcja proponowana przez G. Schwarza („wie ein Reis vor ihm?“). ZAW 83:1971 s. 255 n.), który uważa, iż pierwotny tekst miał wyraz: mippinnāh (pinnāh = narożnik muru, baszta, blanki murów obronnych) TM ma: l'efānāw (= przed nim) lekcję ogólnie przyjmowaną. Zob. L. C. Allen. *Isaiah LIII, 2 again*. VT 21:1971 s. 490.

na te pytania decyduje o kierunku interpretacji całej pieśni. W naszym przekonaniu czwarta pieśń o Słudze Pańskim należy do tekstów mesjańskich w ścisłym tego słowa znaczeniu. Sylwetka bohatera pieśni ma rzeczywiście dużo cech wspólnych z niektórymi ze znanych z Ksiąg ST historycznymi postaciami. W istocie jednak te cechy jakie pieśń przypisuje swojemu bohaterowi nie dadzą się zweryfikować w żadnej z tych postaci. Tym który przemawia w w. 1 jest Prorok. W imieniu swoim i swego narodu (1 os. l. mn.) wyraża zdumienie nad sprawami jakich Bóg dokona posługując się swoim Sługą, od wieków zapowiadany Mesjaszem. Hebrajski rzeczownik: šemu'āh może mieć znaczenie czynne i wtedy oznacza przepowiadanie prorockie, oparte na objawieniu (np. Iz 28,9.19). Ale ma również znaczenie bierne i wówczas służy na określenie każdej wiadomości (np. 1 Sm 4,19) łącznie z objawieniem jakie otrzymywali prorocy (np. Jr 49,14). W omawianym przez nas wierszu wyraz ten ma znaczenie bierne. Za przyznaniem mu takiego właśnie sensu przemawia także człon paralelny, w którym pojawia się zwrot, iż na Słudze Pańskim objawiło się ramię (moc) Jahwe. Sens zatem wiersza jest ten: na Słudze Bożym spełnią się dawne przepowiednie. Na nim też objawi się zdumiewająca wszystkich moc Boża.

W 2 — Prorok wypowiada się na temat Sługi Pańskiego w czasie przeszłym, jakby kontemplując wydarzenia, które się rzekomo dokonały a w rzeczywistości dopiero się dokonają w czasie znanym jedynie Bogu. Pierwszy werset poprzez bardzo wymowne porównania zwraca uwagę na ubogie i trudne warunki materialne, w jakich wyrośnie Sługa Pański. Paralelizm synonimiczny: pęd na murze [...] korzeń z wyschłej ziemi nie istnieje w TM, bo tekst ten w pierwszym wersecie ma słowa: wyrósł przed Nim (tj. przed Jahwe). Wersja ta, tak z punktu gramatycznego, jak i teologicznego, jest niewątpliwie poprawna. Ale w kontekście wersetu następnego — podobnie zresztą jak i poprawka proponowana przez wielu egzegetów: wyrósł przed nami (l'fānenû) — jest mało przekonująca i najprawdopodobniej nieautentyczna.

Następny werset zawiera również paralelizm synonimiczny. Zwraca on uwagę, że Sługa Pański z wyglądu nie będzie pociągający, ani co do kształtu i budowy ciała (to'ar = postawa, forma), ani też co do fizycznej piękności (hādār). Trudno powiedzieć czy Prorok pisząc te słowa miał na myśli rzeczywisty brak pewnych cech ludzkich doskonałości u Sługi Pańskiego, czy też chciał zwrócić uwagę, iż cierpienie i doznane zniewagi fizyczne odbiły się bardzo ujemnie na jego cielesnej postawie.

W 3 — Prorok kontynuując myśl zawartą w tekście Iz 50,6 (pieśń III), innymi słowami niż w w. 52,14 mówi o ponizeniu i cierpieniu Sługi Pańskiego. Dla podkreślenia ich wielkości oraz intensywności posłużył się

zwrotami, które kolejno coraz dokładniej je określają⁸. Dwa ostatnie podkreślają bezmiar cierpień. Ból fizyczny i pogarda ludzi nie będą obce Słudze Pańskiemu nie tylko co do ich intensywności, ale także co do ilości. Potwierdza to pośrednio również ostatni werset omawianego wiersza. Pogarda otoczenia, o jakiej w nim mowa, wynika stąd, iż bezmiar cierpienia Sługi będzie dla ludzi znakiem kary za bardzo ciężkie grzechy i wyraźnym dowodem odrzucenia go przez Boga. Zwrot „zakrywać twarz” pojawia się dość często w Piśmie św. i wyraża bojaźń grzesznego człowieka wobec Boga (np. Wj 3,6) lub prośbę, żeby Bóg nie pamiętał grzechów człowieka (np. Pwt 31,18; Ps 30,8 itd.). Zakrywanie twarzy przed człowiekiem było u dawnych Izraelitów nie tylko wyrazem pogardy, ale swego rodzaju manifestacją, iż nie chce się mieć nic wspólnego z nim i z jego postępowaniem. Ten przed kim się zakrywa oczy nie istnieje.

Po tym krótkim, ale żywo i bardzo realistycznie naszkicowanym obrazie ponizenia i cierpienia Sługi Pańskiego następuje wyjawienie sensu tego niezwykłego upokorzenia, jakie Sługa przyjął na siebie dobrowolnie.

Cierpienie jako zastępcza ofiara przebłagalna:

53, 4—7

- 4 Tymczasem on wziął na siebie nasze cierpienia,
on dźwigał nasze boleści,
a myśmy patrzyli nań jak na uderzonego,
chłostanego przez Boga i upokorzonego.
- 5 On został przebity za nasze przestępstwa,
zmiażdżony za nasze grzechy.
Przyszła nań kara dla naszego zbawienia
i przez jego rany jesteśmy uzdrowieni.
- 6 Wszyscy pobłądziliśmy, jak owce.
Każdy z nas poszedł swoją drogą,
a Jahwe zwałił na niego grzechy nas wszystkich.
- 7 Był dręczony i pozwolił się upokarzać
i nie otworzył ust swoich.
Jak baranek, którego się prowadzi na zabicie,
jak owca, która milczy wobec strzygących ją
nie otworzył ust swoich.

Sens cierpienia Sługi Pańskiego podaje prorok w formie refleksji zbiorowej tj. swojej i swojego narodu (1 os. 1. mn.) posługując się przy tym paralelizmem antytetycznym. Widowym jego wyrazem jest przeciwstawienie: on (hû') i my ('anahnû). Ma ono bardzo wymowne znaczenie teologiczne. Mówi bowiem, że nie chodzi tu o uczestniczenie w cier-

⁸ bāzāh (= lekceważył), hādal (= oddalił; zwrot: hādal 'išim = opuszczony przez ludzi. Por. Ez. 3,27; Ps 39,5), kā'ēb (= bolał zwrot: 'iš make'obôt = człowiek obarczony cierpieniami) i: jāda' ḥolī (= znał ból).

pieniu jakie Bóg ześle na naród za jego grzechy, ale że dobrowolnie bierze na siebie należną karę za winy swego narodu jako ofiara zastępcza.

W. 4 — Partykuła 'ākên (=tymczasem), od której zaczyna się w. 4, wprowadza nową myśl. Jest nią zagadnienie sensu ofiary Sługi Pańskiego. Prorok podchodzi do tego tematu od strony negatywnej. W formie pięknej antytezy mówi, iż Sługa Pański weźmie na siebie cierpienia jako należną karę za grzechy ludzi i będzie je znosił. Ale równocześnie przepowiada, iż w ocenie ofiary cierpienia Sługi nastąpi tragiczna pomyłka. Ci, za których Sługa Pański podjął się cierpieć, błędnie ocenią ten fakt. Trzy czasowniki: uderzyć, chłostać, upokorzyć, którymi się prorok posłużył w drugiej części tej antytezy oddają bardzo wyraźnie tradycyjny punkt patrzenia, iż cierpienie jest karą za osobiste grzechy.

W. 5 — Druga antyteza podchodzi do poruszonego tematu od strony pozytywnej w sposób o wiele wyraźniejszy niż w wierszach poprzednich Prorok mówi o wielkości ofiary Sługi Pańskiego. Dozna on bardzo bolesnych cierpień fizycznych. Zostanie przebity (hālāl = zranic mieczem) i zmiążdżony (dākā' = w formie intensywnej (piel) depcąc utrapić i upokorzyć) za grzechy, które Prorok określa terminami: pēša' (=bunt przeciw Bogu) i'awôn (=wszelkie wykroczenie natury moralnej). Temu opisowi wielkiego poniżenia Sługi natychmiast przeciwstawia dwie prawdy wynoszące Sługę Pańskiego do rangi wybawiciela i orędownika. Ofiara Sługi będzie mieć charakter zastępczy, gdyż Sługa Pański podejmie ją za grzechy i przestępstwa innych ludzi. Prorok nie mówi wyraźnie o niewinności Sługi — powie to dopiero w w. 9 — ale ta niewinność wynika z treści tego co dotychczas o Słudze Pańskim powiedział. Ofiara cierpienia Sługi przyniesie wybawienie⁹ i uzdrowienie¹⁰. Biorąc na siebie ludzkie cierpienia — owoc grzechu — tym samym złoży Bogu przebłaganie za grzechy (wybawi od kary) i przywróci przyjaźń z Bogiem (likwidując grzech uleczy chorą duszę człowieka). Grzech, rzeczywistość typu moralnego ze względu na swe skutki, domaga się cierpienia tj. rzeczywistości typu fizycznego. Sługa Pański podejmie za drugich cierpienie, czyli tę właśnie rzeczywistość typu fizycznego, żeby skutki tego cierpienia przyniosły ludziom zbawienie i pokój z Bogiem tj. rzeczywistość typu moralnego. Teologiczne znaczenie tego wiersza polega

⁹ Hebrajski zwrot: mûsar šelômēnû oznacza, że Sługa Pański przyjął wszelkiego rodzaju cierpienie fizyczne o charakterze wychowawczym (mûsar) w tym celu, żeby ono przyniosło ludziom pokój z Bogiem (šālôm). Chodzi tu zatem o tzw. karę leczącą (poena medicinalis).

¹⁰ Wyrażenie: ûbahāburātônirpā' — lānû mówi, że fizyczne cierpienie (hāburāh = pręga) Sługi przywróci pierwotny stan zdrowia duszy (rāfā' = uzdrowił w sensie właściwym, gdy chodzi o ciało i przenośnym, gdy chodzi o duszę).

na tym, że po raz pierwszy w ST pojawia się wyraźnie sprecyzowana idea, iż jeden człowiek może przez swoje cierpienie dokonać ekspiacji za winy drugiego człowieka. Więcej, za winy wszystkich ludzi.

W. 6 — W wyznaniu grzechów całego narodu i każdego poszczególnego człowieka bez wyjątku Prorok posługuje się znaną biblijną metaforą błakającej się trzody (por. 1 Krl 22,17; Ez 34,6 itd.). Przez to porównanie bardzo wyraźnie zaakcentował powszechność winy ludzi, a równocześnie podkreślił wielkość ofiary ekspiacyjnej Sługi Pańskiego. Wiersz ten posuwa myśl o ekspiacji dalej niż poprzedni. Mówi bowiem, że ciężar winy za grzechy wszystkich spoczął na Słudze z woli Jahwe. Ekspiacja zatem dokona się z miłosiernej, pozytywnej woli Boga, który nią się zgodzi i przyjmie ją. Nie jest wykluczone, że u podstaw tej właśnie myśli wyrażonej przez Deutero Izajasza w czwartej pieśni o Słudze Pańskim tkwi idea dnia przebłagania (jôm kippurîm), a zwłaszcza ryt włożenia rąk o jakim mówi Kpł 16,21-22.

W 7 — W opisie cierpień Sługi pojawia się nowy szczegół a mianowicie dobrowolność podejmowanej ofiary ('ānāh = (w formie nifal) dopuścić, aby ktoś prześladował) oraz cichość i cierpliwość Sługi Bożego. Te ostatnie rysy jego charakteru już wspomniane wcześniej (por. Iz 42,4; 50,5) Prorok przedstawia obrazowo posługując się symboliką baranka. Ma to swoją bardzo głęboką wymowę, zwłaszcza w odniesieniu do Ewangelii Jana i Księgi Objawienia, gdzie paralele między barankiem paschalnym a Jezusem są wyraźne (por. J 1,29; 19,36; Obj 5,6.12; 13,8). Prorok nie ujawnił jednak jak dotąd, jakie motywy zadecydują, że Sługa Pański w świadomym i dobrowolnym zaparciu się posunie się aż tak daleko.

Śmierć 53,8:

Po udreće i po sądzie został usunięty

i kto będzie myślał o jego losie ¹¹?

Został bowiem zgłodzony z krainy żyjących,

za grzechy mojego ludu został na śmierć zamęczony.

Wiersz ten mówi o śmierci Sługi Cierpiącego, jako ofierze za grze-

¹¹ Rzeczownik: dôr posiada różne znaczenia: rodowód, pochodzenie, los, przeznaczenie, przebywanie, istnienie, cykl życia, pokolenie. Kontekst skłania do przyjęcia znaczenia: los. W tej supozycji sens wersetu jest następujący: Sługa zostanie pozbawiony życia niewinnie ale zgodnie z procedurą prawa. Otoczenie przyjmie jego śmierć tak obojętnie, że nikt nie będzie sobie zaprzętał głowy co się z nim stało, lub dłużej skazano go na śmierć. Sam Sługa też nie uczyni nic aby swym losem kogoś zainteresować. Starsi egzegeci w oparciu o przekłady LXX i Vg, odnosząc pieśń do Mesjasza dają następujący przekład interesującego nas wersetu: kto będzie myślał o jego pochodzeniu (domyślne: Bożym). Taki przekład suponuje przedwieczne pochodzenie Sługi Pańskiego. Tej zaś prawdy Prorok nigdzie nie wyraził.

chy ludu. Tekst hebrajski nie jest jednak łatwy w interpretacji. Dużą trudność sprawia zwrot: *mē' oser ûmimmišpāt*, który można przełożyć: bez przemocy i bez sądu lub: przemocą i sądem. Kontekst i forma bierna czasownika *lāqāh* (= zgładzić) sugerują to drugie znaczenie. Sługa Pański poniesie niewinnie śmierć na podstawie wyroku skazującego za niesłusznie przypisywaną mu winę. Jego niewinność nie jest tu wyraźnie zaakcentowana, ale nie ulega wątpliwości (por. w. 11). Inną trudność stanowią słowa: *mippeša' 'ammî* (=za grzechy mojego ludu). Wielu komentatorów wyraz: *'ammî* uważa za nieautentyczny z uwagi na zaimek osobowy (suffix) w 1 os. l. poj. Kto wypowiada te słowa? Jeżeli Prorok, to dlaczego wyłącza się z grona tych, za których cierpi Sługa Pański, skoro solidaryzował się z nimi w w. 6? Za najbardziej prawdopodobne rozwiązanie należy uważać tę opinię, która przyjmuje iż Prorok przemawia w imieniu Boga i dlatego używa 1 os. l. poj. W tekstach prorockich bowiem przejście od 3 os. do 1 os. pojawia się dość często¹². Najmniej jasne są ostatnie dwa wyrazy omawianego wiersza: *nega' lāmô* (= uderzenie dla niego?). Nie dają bowiem sensu w obecnym kontekście. Spośród wielu proponowanych korekt najczęściej przyjmuje się wersję opartą na przekładzie greckim LXX: *nigga' (nugga') lammawet (lāmût)*, która mówi jednoznacznie o śmierci Sługi Pańskiego. Ten ważny, ale źle zachowany tekst dla wielu egzegetów stwarza bardzo istotny problem rzeczywistej śmierci Sługi. Niektórzy komentatorzy, jak np. J. A. Soggin, między innymi w oparciu o zwrot: *nig^ezar min [...]* (=zgładzić [...]) stoją na stanowisku, że chodzi tu raczej o przenośnię, a nie o rzeczywistą śmierć Sługi¹³. Brzmienie TH, przekład LXX oraz te teksty NT, w których mieszczą się cytaty lub aluzje do omawianego wiersza pozwalają przyjąć, że po ciężkich cierpieniach Sługa Pański będzie rzeczywiście zabity i pogrzebany.

Zniestawienie po śmierci 53,9:

Przypadł mu grób z bezbożnymi
i z bogatym jego mogiła,
choć nie popełnił nieprawości
i nie było kłamstwa na jego ustach.

Wiersz ten, mimo pewnych wątpliwości tekstualnych¹⁴, ma sens jednoznaczny. W dwóch paralelizmach synonimicznych zawiera się następują-

¹² Proponowane korekty przy zachowaniu tych samych spółgłosek są bardzo liczne: za nasze grzechy, za ich grzechy, za grzechy, za grzechy swego ludu (tak IQIs^a), za grzechy narodów. Wydaje się, że TM przekazał autentyczną lekcję tegoż wersetu.

¹³ Por. art. cyt. ZAW 87:1975 s. 355.

¹⁴ Por. K. Elliger. *Nochmals Textkritisches zu Jes 53* (FzB 2. Festschrift J. Ziegler). Würzburg 1972: 137-144.

ca myśl: Sługa Pański będzie upokorzony nawet po swej śmierci. Zostanie bowiem pogrzebany między bezbożnymi (swego rodzaju synonimem tego wyrazu jest słowo: bogaty¹⁵), co w przekonaniu starożytnych Izraelitów było równoznaczne z profanacją ciała i pamięci zmarłego (por. Iz 14,18-19; Pwt 28,26; Jr 22,19 itd.). Prorok stwierdza wyraźnie, że Sługa Pański będzie tak prawym i niewinnym człowiekiem, że nie będzie na nim ciążyć żadna ludzka krzywda z przemocą fizyczną łącznie (hāmās), ani żadna nieprawość, czy zakłamanie (mir^emāh). Ostatni werset omawianego wiersza zwraca uwagę na nowy szczegół a mianowicie, że posłańctwo Sługi Cierpiącego będzie prawdziwą i rzeczywistą misją Bożą.

Nagroda i wywyższenie 53,10-11a:

10 Spodobało się Jahwe zmiążyć go cierpieniem [...]

Jeżeli złoży swe życie na ofiarę przebłagalną

zobaczy długowieczne potomstwo [...]

i wola Jahwe spełni się przez niego.

11a Po udreće swej duszy ujrzy światło¹⁶

i nasyci się swym poznaniem¹⁷.

Podobnie jak w. 8 również ta wypowiedź Proroka jest bardzo dyskusowana. Pomijając fakt, że pewne braki w biegu myśli występujące w poszczególnych wersetach nasuwają podejrzenie, iż obecny tekst nie reprezentuje całej pierwotnej pieśni, nie ma jednomyślności wśród egzegetów co do zasadniczej idei w nim zawartej. Nie podlega dyskusji sens pierwszych dwóch wersetów, w których jeszcze raz Prorok powtarza myśl wypowiedzianą w w. 6. Sługa Pański będzie posłusznym narzędziem w ręku Boga. Jego cierpienie będzie pochodzić od Jahwe, a jego ofiara z życia będzie ofiarą przebłagalną za innych ludzi. Na nim i przez niego spełni się wola Jahwe. Natomiast wiele trudności sprawiają następne wersety a zwłaszcza zdania: jir^e'eh zera' ja'ārîk jāmîm (= zobaczy długowieczne potomstwo, lub: zobaczy potomstwo, przedłuży dni »domyślne: swoje«) oraz: mē'āmal nafšô jir^e'eh jišbā' b^eda'tô (=po udreće swej duszy ujrzy [...]) LXX i IQIs^a: światło (i nasyci się poznaniem). Co to znaczy: zobaczy długowieczne potomstwo? albo: przedłuży dni? Nasyci się poznaniem? Jeżeli się przyjmie, że przekład LXX odzwierciedla tekst

¹⁵ Por. A. Wöcker. *Der Reiche im Alten Testament. Ein Beitrag zu Jes 53,9.* TThZ 62:1953 s. 52-58.

¹⁶ Wyraz uzupełniony w oparciu o przekład grecki LXX i tekst IQIs^a w TM brak tego wyrazu.

¹⁷ G. Schwarz („[...] sieht er [...] wird er satt [...]”? Eine Emendation. ZAW 84:1972 s. 356-358) proponuje takie brzmienie wiersza 11a: po udreće swego życia ujrzy zbawienie i nasyci się dobrem. Wyraz: b^eda'tô (= jego poznaniem) przesuwają do wiersza następnego.

bliższy oryginałowi, to co w takim razie znaczą słowa: ujrzy światło? Wypowiedzi te mówią niewątpliwie o jakiejś nagrodzie, ale o jaką nagrodę tu chodzi? Czy Prorok chce powiedzieć, że nagrodą za cierpienie Sługi będzie dobro i szczęście innych tj. tych, za których cierpiał, czy też jego nowe życie po śmierci, zmartwychwstanie lub innego rodzaju dobro (światło w znaczeniu przenośnym jest symbolem dobrobytu i pokoju — por. Iz 5,30; 42,16 itd.). Nie ma jednomyślnej odpowiedzi na te pytania. Wielu egzegetów przyjmuje, iż opis śmierci Sługi jest literacką przenośnią. Nagroda zaś w tym ujęciu polega na radości z dobra wyświadczzonego innym, na intymnej łączności z Bogiem i lepszym poznaniu zbawczych planów Boga. Ci, którzy przyjmują, iż tekst pieśni mówi o rzeczywistej śmierci Sługi są przekonani, że w. 10-11 a zapowiadają owoc cierpień Sługi w postaci życia Bożego u tych, za których Sługa cierpiał. Innymi słowy nagrodą za cierpienia będzie dla Sługi świadomość, że ludzie zostali pojednani z Bogiem. Wydaje się, że obydwie te formy interpretacji nie wyczerpują w pełni treści zawartej w w. 10-11 a. Niewątpliwie tekst hebrajski nie jest jasny i prawdopodobnie jest niepełny. Wydaje się jednak, że nawet w wersji obecnej mówi on coś więcej. W 11 a zdaje się mówić o osobistej nagrodzie Cierpiącego Sługi. Jeżeli się weźmie pod uwagę wersję LXX oraz aluzję do tego tekstu w ewangelii Łukasza (24,46), wówczas można przyjąć, że najstarsze tradycje egzegetyczne wdziały w tej wypowiedzi Proroka zapowiedź nowego życia dla Sługi po jego śmierci. Życia, które mogło mu dać jedynie zmartwychwstanie¹⁸ Prawda ta jednak w tekście hebrajskim nie jest jasno wyrażona i bezpośrednio się nie narzuca. Nie znalazła jej też w powyższym tekście Deutero Izajasza egzegeza judaistyczna i nie znajduje jej również współczesna egzegeza o nastawieniu racjonalistycznym. Egzegeza czasów najnowszych o charakterze bardziej umiarkowanym w tym wielu egzegetów katolickich przy interpretacji w. 10-11 a o nagrodzie w postaci zmartwychwstania nie mówią, ale też istnieniu tej prawdy w omawianym tekście pro-rockim nie przeczą¹⁹. Na tych wierszach kończy się opis posłannictwa Cierpiącego Sługi Pańskiego. Wiersze następne to epilog pieśni w formie wyroczni.

Epilog 53,11b-12:

- 11b Sprawiedliwy mój Sługa wielu usprawiedliwi
i on obarczy się ich grzechami.
12 Dlatego wielu jemu przydzielę
i liczni przypadną (mu jako) łup,

¹⁸ Por. F. Festorazzi. *Speranza e risurrezione nell'Antico Testamento*. W: *Resurrexit. Actes du symposium international sur la resur rection de Jesus* (Rome 1970). Ed. E. Dhanis. Città del Vaticano 1974 s. 5-26.

¹⁹ Por. Soggin, jw. s. 346 uw. 2, 350.

za to, że wydał siebie samego na śmierć
i został policzony między przestępców,
podczas gdy on poniósł grzechy wielu
i wstawiał się za przestępcami.

Słowo Jahwe zawarte w tych wierszach jest jakby posłowiem pieśni Proroka o Cierpiącym Słudze, włożonym w usta Boga, a równocześnie swego rodzaju dopełnieniem tej wyroczni, która całą tę pieśń rozpoczyna (52,13-15). Wiersz 11 b powtarza myśli wierszy 53,4-5 i stanowi pierwszą przesłankę dla wiersza następnego (w. 12). Niewinny, bo sprawiedliwy Sługa Pański usprawiedliwi wielu, obarczył się bowiem ich grzechami. Sprawiedliwość, czyli świętość Sługi, jego samoofiarowanie się i pojednanie innych ludzi z Bogiem to fakty, o których już była mowa. Pojawia się tu jednak nowy szczegół. Oto przedmiot zbawczych wysiłków Sługi poprzez jego ofiarę z życia jest określony wyrazem: wielu (*rabbîm*). Na podstawie pewnych tekstów Deutero Izajasza oraz wypowiedzi innych ksiąg św. można powiedzieć, iż wyraz *wielu* jest wyrażeniem synonimicznym na określenie wszystkich ludzi w sensie jednostkowym tj. każdego człowieka z osobna²⁰. Ofiara Sługi będzie nagrodzona przez Jahwe na miarę Bożej hojności. Bóg sam odda mu, jakby zdobycz wojenną tych, za których Sługa się ofiarował. Hebrajski czasownik: 'ăhalleq w formie intensywnej (piel) daje do poznania, iż oddanie to z tytułu zwycięstwa ma charakter dziedzictwa, nie zaś jakiegoś aktu łaskawej darowizny, czy zwykłej zapłaty (do ut des). Słowa te pozwalają się domyślać, że między Bogiem Jahwe a Sługą Cierpiącym będą zachodzić bardzo intymne więzy. Ostatnie dwa wersety w. 12 można uważać za motyw nagrody Jahwe dla Sługi Cierpiącego. Wzgardzony przez ludzi niewinny, obarczony grzechami gardzących nim ludzi został skazany na cierpienie fizyczne i na śmierć. Podjął się tej misji cierpienia i orędownictwa²¹ zupełnie dobrowolnie, bo widział w tym wolę Jahwe który postanowił „wielu” (wszystkich) zbawić. Te końcowe słowa epilogu mówią o wiele wyraźniej niż prolog (52,13-15) o powszechności zastępczej ofiary Sługi

²⁰ Wyraz: »wielu« nie pojawia się w tekście Deutero Izajasza przed czwartą pieśnią o Cierpiącym Słudze Jahwe. Ale począwszy od tej pieśni występuje kilka razy (52,14,15; 53,11,12 »2 razy«; 54,1). W kontekście słów Iz 51,2 można sądzić, że Prorok posłużył się tym wyrazem chcąc zasugerować, iż Sługa Pański będzie jakby nowym Abrahamem, który da początek nowemu ludowi Bożemu (Iz 53,10). Z teologicznego punktu widzenia wyraz: wielu w tej pieśni ma wyjątkowe znaczenie, choćby dlatego, że po wiekach pojawił się ten właśnie wyraz na ustach Jezusa, cierpiącego Mesjasza w czasie Ostatniej Wieczerzy w zupełnie podobnym kontekście (por. Mt 26,28; Mk 14,24). Zob. L u b s c z y k, jw. s. 333 uw. 22.

²¹ Czasownik: pāga' w formie przyczynowej (hifil) ma znaczenie: wstawiać się za [...] orędownać. Pojawia się on bardzo rzadko: Iz 53,6,12; 59,16; Jr 15,11; 36,25 i Hiob 36,32.

i równocześnie podkreślają, że Bóg będzie tym, który działa. On będzie rzeczywistym i faktycznym zbawcą, Sługa zaś najdoskonalszym narzędziem Jego miłościwej woli.

III

Czwarta pieśń o Słudze Pańskim należy do tych tekstów biblijnych, które kreślą nowy wymiar historii zbawienia. Prawda, że cierpienie jest nie tylko karą za grzech, ale może mieć również charakter ekspiacyjny jest niewątpliwie ujęciem nowym. Natomiast stwierdzenie, że człowiek sprawiedliwy podejmując dobrowolnie cierpienie jest narzędziem zbawczej woli Bożej, jego zaś cierpienie ma charakter ekspiacji i orędownictwa, które jest zdolne przebłagać Boga za winy wszystkich ludzi i przywrócić im utraconą przyjaźń z Bogiem, to nauka niemal że rewolucyjna. Jeżeli się do tego doda, że czwarta pieśń o Słudze Pańskim przesuwając nadzieję człowieka poza grób i tam ukazuje mu nagrodę za cierpienia na ziemi w postaci dóbr doskonałych („nasyci się poznaniem”, „wielu mu przydzielę”, „zobaczy potomstwo”), czy wprost obietnicy przyszłego życia i zmartwychwstania („przedłuży swe dni”, „ujrzy światło”) wtedy nic dziwnego, że naukę w tej pieśni zawartą przyjęto z niedowierzaniem. Źle zachowany tekst oraz mały odzew tych prawd w późniejszych *Księgach* natchnionych świadczy z jakim oporem potomkowie narodu wybranego po niewoli przyjmowali te wielkie zapowiedzi o niepojętym miłosierdziu Bożym. Jedynie Deutero Zachariasz (Zach 9-14) zdaje się nawiązywać w swych wyroczniach do idei mieszczących się w czwartej pieśni o Cierpiącym Słudze Jahwe²². Między tymi dwoma poematami istnieją pewne podobieństwa, bo posłannictwo obydwóch Hagiografów tkwiło w tym samym nurcie prorockim zwiastującym Mesjasza pokornego i cierpiącego. Do wspólnych idei obydwóch Proroków, żyjących w zupełnie odmiennych środowiskach oraz różnych okolicznościach czasu i miejsca należy to, że obaj zapowiadają męża Bożego, który będzie świadom, iż jest powołany jako narzędzie zbawczej woli Boga, jaka się przez niego dokona (Iz 53,10; Zach 13,7). Obaj mówią o jego niewinności oraz wyraźnie stwierdzają, że cierpienie, które nań spadnie nie będzie karą Bożą za jego własne grzechy (Iz 53,9; Zach 11,4-15; 12,10; 13,7). Tak pieśń, jak również tekst Deutero Zachariasza mówią, że cierpienie Sługi Pańskiego — Mesjasza usunie grzech (Iz 53,11-12; Zach 13,1), spowoduje płacz, żal i nawrócenie narodów (Iz 53,4-6.12; Zach 12,10-13,9; 14,16-19).

²² Por. P. L a m a r c h e. *Zacharie IX-XIV. Structure litteraire et messianisme* (EB). Paris 1961 s. 144-147.

Ale między tymi dwoma pismami prorockimi istnieją pewne różnice. Deutero Zachariasz ma własne perspektywy. Jego wyrocznie są jakby rozszerzonym komentarzem do tytułu Sługi Pańskiego. Stąd pojawiają się u niego wyraźne tytuły Mesjasza: król, pasterz Jahwe, „bliski” Jahwe itd. Sługa Pański u Deutero Izajasza umiera za naród i ten fakt wywołuje refleksje u narodu oraz pewien żal, iż nie poznano jego posłannictwa. U Deutero Zachariasza wzmianka o śmierci Mesjasza jest po to, żeby w narodzie powstało uczucie braku po Mesjaszu. Ta pustka po Nim dopiero stanie się źródłem refleksji i łaskawych darów Jahwe w postaci nowego ducha oraz oczyszczenia (Zach 12,10; 13,1). Nie ma też u Deutero Zachariasza żadnej wzmianki o zmartwychwstaniu. Reasumując te raczej ogólne uwagi można stwierdzić, że pieśń o Cierpiącym Słudze i tekst Zach 9-14 wzajemnie się uzupełniają dając pełniejszy obraz Mesjasza. Postać Cierpiącego Sługi uzupełnia figura pasterza, który zaprawia niejako swoją trzodę do cierpienia oczyszczającego (Zach 13,7-9). Mesjasz zbawiający przez cierpienie i śmierć znajduje swój uzupełniający obraz w pasterzu przebitym, który przez swoją śmierć zobowiązuje naród do pokuty i umiejętnego korzystania z tej wolności jaką daje Bóg. Nic też dziwnego, że tak ewangelisci jak też inni hagiografowie NT korzystali i z pieśni Deutero Izajasza i z wyroczni Deutero Zachariasza, żeby bardziej wszechstronnie udokumentować misję cierpienia i śmierci Mesjasza-Jezusa.

Czwarta pieśń o Cierpiącym Słudze Jahwe należy do tych tekstów starotestamentalnych, które są najczęściej cytowane w księgach NT. W formie cytatów i aluzji pojawia się ona aż w 11 księgach (Mt, Mk, Łk, J, Dz, Rz, 1 Kor, Hbr, 1 P, 1 J i Obj). Tekst czwartej pieśni jest cytowany 9 razy (Mt 8,17 — Iz 53,4; Łk 22,37 — Iz 53,12; J 12,38 — Iz 53,1; Dz 8,32-33 — Iz 53,7-8 [LXX]; Rz 10,16 — Iz 53,1; 15,21 — Iz 52,15; 1 P 2,22.24.25 — Iz 53,4.5.6.9.12). Natomiast mniej lub więcej wyraźnych aluzji do tej właśnie pieśni jest ponad 30. Z cytatów tych i aluzji, w których hagiografowie NT najczęściej odwołują się do tekstu Iz 53,7 (11 razy), 53,9 (4 razy) i 53,12 (6 razy) wynika, że wszyscy jednomyślnie w cierpiącym Słudze Pańskim widzieli zapowiedź Chrystusa i do Niego odnosili treść czwartej pieśni. Do Niego też stosują takie szczegóły z życia Sługi Pańskiego jak dobrowolność w podejmowaniu ofiary ze swego życia oraz charakter ekspiacyjny tej ofiary za grzechy wszystkich ludzi („wielu”). Zwrócili też uwagę na podobieństwa jakie zachodzą między cierpieniami Sługi a męką Jezusa. Chodzi tu zwłaszcza o zniewagi i doznawane upokorzenia. Te paralele obejmują także takie cnoty jak miłczenie i cierpliwość w znoszeniu zniewag oraz niewinność życia. Bardzo znamienne jest też to, że akcentują prawdziwość misji u Jezusa podobnie jak i u Sługi Pańskiego. Wskazują też, że w ofierze Jezusa identycznie

jak u Sługi Pańskiego objawia się zbawcze działanie samego Boga. Natomiast tylko w ewangelii Łukasza (24,46) jest aluzja do idei zmartwychwstania. Ewangelia zaś Jana i Księga Objawienia nawiązują wyraźnie do symboliki baranka (J 1,29 — Iz 53,6-7; Obj 5,6.12 i 13,8 — Iz 53,7).

*

Pieśń o Cierpiącym Słudze Pańskim należy do tych niewielu tekstów ST, przy których interpretacji stanowiska egzegetów są bardzo rozbieżne. W fakcie tym jednak można się dopatrzeć również pewnych stron pozytywnych. Chodzi o tekst mesjański wielkiej wagi, który można interpretować w sensie wyrazowym lub typicznym. Ale można też w powodzi analiz tekstualnych, literackich i egzegetyczno-krytycznych, czy historyczno-egzegetycznych wątek mesjański zupełnie zagubić. Toteż wypowiedzi i opinie nawet mało prawdopodobne stanowią pewien wkład jeżeli nie pozytywny, to w każdym razie negatywny, który myślącemu człowiekowi pozwala urobić sobie własny sąd, jak wypowiedź Proroka należy lub jak nie należy rozumieć. Tak bowiem postać Cierpiącego Sługi, jak też postać Jezusa Chrystusa nie należały i nie należą do kategorii osób obojętnych. I tylko wiara w ich moc zbawczą daje rękojmię poprawnego rozumienia tekstu, który mówi o ich życiowej misji zbawienia ludzi poprzez ofiarę cierpienia i orędownictwo.

SAUVEUR SOUFFRANT ET INTERCESSEUR
(ANALYSE EXEGETICO-THEOLOGIQUE DE LA PERICOPE IS 52, 13-53,12)

Résumé

Dans son étude, l'auteur procède à une analyse exégéticothéologique du quatrième chant sur le Serviteur Souffrant de Iahvé. La première partie justifie la division de la péricope Js 52,13-53,12 adoptée par l'auteur. L'analyse du contenu, dans la deuxième partie, souligne les traits caractéristiques du Serviteur de Dieu et insiste sur sa mission salvatrice. L'auteur se prononce en faveur du caractère messianique de la péricope. Il est d'avis que le Prophète-Hagiographe considère directement le Messie et non uniquement le type. Selon lui, le chant parle de la mort effective du Serviteur de Dieu et trouve dans le texte l'annonce du prix des souffrances, la résurrection y comprise. La troisième partie de l'étude examine l'influence du quatrième chant sur d'autres Livres Saintes; elle fait voir en outre les différences qui existent entre le Serviteur de Dieu chez Deutéro Isaïe et le Pasteur chez Deutéro Zacharie. L'auteur discute également les citations et les allusions empruntées au chant sur le Serviteur de Dieu et utilisées par les auteurs inspirés des 11 Livres du Nouveau Testament.